

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Kvalifikační a osobnostní předpoklady pro výkon povolání učitele odborného
výcviku

Qualification and personal prerequisites for the profession of vocational
training teacher

Jaroslav Mašek

Vedoucí práce: PhDr. Michal Zvírotsky. Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Kvalifikační a osobnostní předpoklady pro výkon povolání učitele odborného výcviku potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Nechvalice 11.7.2021

Rád bych poděkoval panu PhDr. Michalovi Zvírotskému. Ph.D. vedoucímu bakalářské práce za vstřícný přístup, trpělivost a za odborné vedení mé bakalářské práce. Dále bych chtěl poděkovat své rodině za podporu při celé době studia a paní Bc. Lence Hrabánkové za její motivaci.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá kvalifikačními a osobnostními předpoklady pro výkon povolání učitele odborného výcviku. Snaží se poukázat nejen na kvalifikovanost pedagogického pracovníka, jeho zákonné podmínky a případné výjimky, povinnosti a práva, ale také na jeho osobnostní předpoklady, které jsou podstatnou součástí učitelské profese. Cílem práce je poukázat na důležitost kvalitního vzdělání učitelů odborného výcviku jak po stránce odborné, tak po stránce pedagogické, které by mělo být nedílnou součástí požadavků pro výkon povolání v českém školství. Práce se skládá z teoretické části, která se dále dělí na tři kapitoly, a praktickou částí je kazuistika. První kapitola se zabývá kvalifikačními předpoklady pedagogických pracovníků, jejich výjimkami, povinnostmi a právy pedagogů. Druhá je zaměřena na osobnost učitele, jsou zde řešeny předpoklady pro výkon profese, typologie učitele a temperament. Třetí porovnává kurz pedagogického minima, jeho obsahovou složku, rozsah informací, vědomostí a dovedností s bakalářským studiem. Praktická část je kazuistikou zaměstnanců SOU Sedlčany. Zde jsem se zaměřil na jejich dosažené vzdělání, počet let pedagogické praxe, prohlubování a rozšiřování odborné a pedagogické způsobilosti v rámci celoživotního vzdělávání.

KLÍČOVÁ SLOVA

Učitel odborného výcviku, osobnost učitele, kvalifikovanost, pedagogický pracovník, typologie učitele.

ABSTRACT

This bachelors thesis deals with the qualification and personal prerequisites for the profession of vocational training teacher. It points out not only the qualification of the pedagogical worker, his legal constraints and possible exceptions, obligations and rights but also his preconditions, which are a vital part of the teaching profession. The work aims to show the importance of quality education of teachers of vocational training both in terms of vocational and pedagogical, which should be an integral part of the requirements for teachers in Czech education system. The work consists of a theoretical and practical part. The former further is divided into three chapters, and the latter is consisted of a case study. The first chapter deals with the qualifications of pedagogical staff, their exceptions, obligations and rights of teachers. The second focuses on the teacher's personality. So the prerequisites for the profession's performance, the typology and temperament of the teacher are addressed. The third compares the course of the pedagogical minimum, its content, the range of information, knowledge and skills with the bachelor's study. The practical part is a case study of SOU Sedlčany employees. I have focused on their education, years of pedagogical practice, deepening and expanding professional and pedagogical eligibility within lifelong learning.

KEYWORDS

Vocational training teacher, teacher's personality, qualification, pedagogical worker, teacher typology.

Obsah

Úvod	8
1 Kvalifikační předpoklady pro výkon povolání učitele odborného výcviku	9
1.1 Pedagogický pracovník	9
1.1.1 Učitel	10
1.2 Předpoklady pro výkon činnosti pedagogického pracovníka	10
1.3 Požadovaná kvalifikace učitele odborného výcviku	10
1.3.1 Učitel praktického vyučování podle odstavce 3	11
1.3.2 Rozdíl mezi praktickým vyučováním a odborným výcvikem	12
1.3.3 Výjimky z předpokladu odborné kvalifikace	12
1.4 Práva a povinnosti	13
1.4.1 Přímá vyučovací povinnost učitele odborného výcviku	13
1.4.2 Povinnosti pedagogických pracovníků	13
1.4.3 Práva pedagogických pracovníků	14
1.5 Připravovaná novela zákona 563/2004	15
2 Osobnost učitele odborného výcviku	16
2.1 Pojem osobnost	16
2.2 Požadavky na profesy učitele	17
2.3 Vlastnosti osobnosti učitele	17
2.4 Typologie učitele	18
2.4.1 Typologie učitele podle Caselmanna	18
2.4.2 Typologie učitele podle Lewina	18
2.4.3 Typologie učitele podle Grashy	19
2.4.4 Typologie podle Fenstermachera	20
2.4.5 Typologie podle Beňa	21

2.5	Seberegulační vlastnosti	22
2.6	Kompetence učitele.....	22
2.7	Pojetí učitele	24
2.8	Temperament	26
2.8.1	Klasická typologie	26
2.8.2	Jungova typologie.....	27
2.8.3	Eysenckova typologie.....	27
2.9	Autorita učitele	27
3	Porovnání možností studia v oblasti pedagogických věd s bakalářským oborem.....	29
3.1	Studium v oblasti pedagogických věd	29
3.1.1	Kurz pedagogiky-VISK.....	29
3.1.2	Studium v programu celoživotního vzdělávání	30
3.1.3	Studijní program na Masarykově univerzitě	30
3.2	Studium v bakalářském programu	30
4	Praktická část.....	32
4.1	Petra	33
4.2	Martina.....	34
4.3	Pavla.....	36
4.4	Jirka.....	38
4.5	Vlasta	40
4.6	Alena	42
4.7	Marie	43
4.8	Ladislav.....	45
	Závěr.....	47
	Seznam použitých informačních zdrojů	48

Seznam internetových zdrojů	49
Seznam příloh	51

Úvod

Když jsem se po škole rozhodoval, jestli se přihlásím na vysokou školu, měl jsem ihned jasno kam má budoucnost bude směřovat. Přihlásil jsem se na pedagogickou fakultu, protože chci po svém studiu změnit přístup k učňovskému školství, které je v posledních letech velice přehlíženo. Téma bakalářské práce jsem zvolil vzhledem aktuální vzdělávací politice české republiky. Protože pracuji jako učitel odborného výcviku vídám mezi spolupracovníky a kolegy z jiných škol rozdíly nejen ve vzdělání, ale i po stránce odborné, kde se především věkově starší pedagogové se nechtějí podrobit novým přístupům a postupům ve svém oboru.

Cílem práce je poukázat na důležitost nejen odborného a pedagogického vzdělání, ale především na osobnostní předpoklady pro výkon povolání učitele odborného výcviku, které by mělo být nedílnou součástí při přijímání studentů na pedagogických fakultách. Učitel má předávat nejen vědomosti a rozvíjet psychomotorické a afektivní složky žáka, ale také rozvíjet jeho osobnost a motivovat k lepším výkonům dovedností. Teoretická část je rozdělena do tří částí. První část se týká legislativních podmínek, pro možnost výkonu povolání učitele odborného výcviku, které nastavuje Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy dále jen MŠMT a vláda české republiky zmiňují zde také chystanou novelu zákona 563/2004 Sb. Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. Druhá část je zaměřena na osobnost učitele jejich požadavky na profesi, kompetence, typologii, temperament učitele, strategii výuky a autoritu učitele. Třetí část porovnává možnost studia pedagogických věd v zařízeních akreditovaných MŠMT, studia v programu celoživotního vzdělávání vysokých škol se studiem bakalářského oboru na vysoké škole.

Praktická část je kazuistika několika zaměstnanců SOU Sedlčany, které jsem si rozdělil na začínající učitele OV, zkušené učitele, kteří mají minimálně desetiletou pedagogickou praxi a na konzervativní učitele. Zde jsem se zaměřil na jejich přístup ve výuce, motivaci žáků a jejich komunikaci a interakci se žáky.

1 Kvalifikační předpoklady pro výkon povolání učitele odborného výcviku

1.1 Pedagogický pracovník

Zákon č. 563/2004 sb. o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů (dále jen zákon o pedagogických pracovnících) upravuje systém předpokladů a požadavků pro výkon činnosti pedagogických pracovníků, jejich pracovní náplň, možnost dalšího vzdělávání a karierní systém. Podle §2 zákona o pedagogických pracovnících pedagogickým pracovníkem je ten, kdo koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálně-pedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost přímým působením na vzdělávaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu (dále jen "přímá pedagogická činnost"); je zaměstnancem právnické osoby, která vykonává činnost školy, nebo zaměstnancem státu, nebo ředitelem školy, není-li k právnické osobě vykonávající činnost školy v pracovněprávním vztahu nebo není-li zaměstnancem státu. Pedagogickým pracovníkem je též zaměstnanec, který vykonává přímou pedagogickou činnost v zařízeních sociálních služeb.

„Přímou pedagogickou činnost vykonává

- a) učitel,
- b) pedagog v zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků,
- c) vychovatel,
- d) speciální pedagog,
- e) psycholog,
- f) pedagog volného času,
- g) asistent pedagoga,
- h) trenér,
- i) metodik prevence v pedagogicko-psychologické poradně,
- j) vedoucí pedagogický pracovník.“¹

¹ <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563> 21/06/10

1.1.1 Učitel

V odborné literatuře nalezneme mnoho definic na slovo učitel. Pedagogický slovník definuje učitele následovně:

„Jeden ze základních činitelů vzdělávacího procesu, profesionálně kvalifikovaný pedagogický pracovník, spoluodpovědný za přípravu, řízení, organizaci a výsledky tohoto procesu. K výkonu učitelského povolání je nutná pedagogická způsobilost. Učitel spoluvytváří edukační prostředí, klima třídy, organizuje a koordinuje činnosti žáků, řídí a hodnotí proces učení.“²

1.2 Předpoklady pro výkon činnosti pedagogického pracovníka

Podle §3 zákona o pedagogických pracovnících se může stát pedagogickým pracovníkem ten, kdo splňuje tyto předpoklady:

- „a) je plně způsobilý k právním úkonům,
- b) má odbornou kvalifikaci pro přímou pedagogickou činnost, kterou vykonává,
- c) je bezúhonný,
- d) je zdravotně způsobilý a
- e) prokázal znalost českého jazyka, pokud není uvedeno jinak.“³

1.3 Požadovaná kvalifikace učitele odborného výcviku

Po učiteli odborného výcviku se požaduje kvalifikace, která je uvedena v zákoně o pedagogických pracovnících. V díle 2 §9 odstavci 5 zákona o pedagogických pracovnících je uvedeno, že:

„Učitel odborného výcviku získává odbornou kvalifikaci

- a) podle odstavce 3, nebo
- b) středním vzděláním s výučním listem získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání v oboru vzdělání, který odpovídá charakteru vyučovaného předmětu, a

² PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. Pedagogický slovník. 5. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. 322 s. ISBN 978-80-7367-416-8.

³ www.zakonprolidi.cz 21/06/10

1. vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů střední školy nebo druhého stupně základní školy,
2. vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na přípravu učitelů střední školy nebo druhého stupně základní školy, neb
3. studiem pedagogiky.“⁴

1.3.1 Učitel praktického vyučování podle odstavce 3

Učitel odborného výcviku má stejná kritéria pro získání kvalifikace s učitelem praktického vyučování, proto zákon 563/2004 Sb. o pedagogických pracovních v díle 2 §9 v odstavci 3 uvádí kritéria odborné kvalifikace takto:

„Učitel praktického vyučování získává odbornou kvalifikaci

a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu studijního oboru, který odpovídá charakteru praktického vyučování, a

1. vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů střední školy nebo druhého stupně základní školy,

2. vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na přípravu učitelů střední školy nebo druhého stupně základní školy, nebo

3. studiem pedagogiky,

b) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání, který odpovídá charakteru praktického vyučování, a

1. vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů střední školy nebo druhého stupně základní školy,

⁴ https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563_21/06/10

2. vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na přípravu učitelů střední školy nebo druhého stupně základní školy, nebo

3. studiem pedagogiky, nebo

c) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání v oboru vzdělání, který odpovídá charakteru vyučovaného předmětu, a

1. vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů střední školy nebo druhého stupně základní školy,

2. vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na přípravu učitelů střední školy nebo druhého stupně základní školy, nebo

3. studiem pedagogiky.“⁵

1.3.2 Rozdíl mezi praktickým vyučováním a odborným výcvikem

Praktické vyučování definuje pedagogický slovník následovně: „Součástí výchovy a vzdělávání ve středních školách a odborných učilištích. Uskutečňuje se v něm spojení výuky s praxí, osvojování příslušných dovedností a schopností využívat vědomosti v praxi. Hlavní formy: odborný výcvik, cvičení, učební a odborná (umělecká) praxe. Odborný výcvik „Jedna z hlavních forem praktického vyučování ve středních odborných školách, středních odborných učilištích a střediscích praktického vyučování. Spočívá ve zhotovení výrobku, výkonu služeb nebo prací, které mají materiální hodnotu.“⁶.

1.3.3 Výjimky z předpokladu odborné kvalifikace

Zákon o pedagogických pracovnících v § 32 stanovuje následující výjimky z předpokladu odborné kvalifikace:

„(1) Fyzická osoba, která nesplňuje předpoklad podle § 3 odst. 1 písm. b), může vykonávat přímou pedagogickou činnost po dni nabytí účinnosti tohoto zákona

⁵ <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563> 21/10/06

⁶ PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jirí. Pedagogický slovník. 4. aktualizované vyd. Praha: Portál, 2008. 322 s. ISBN 9788073674168.

- a) pokud ke dni účinnosti tohoto zákona dosáhla 50 let věku a dlouhodobým výkonem přímé pedagogické činnosti na příslušném druhu nebo typu školy nejméně po dobu 15 let prokázala schopnost výkonu požadované činnosti,
- b) nejdéle po dobu deseti let, pokud v této době ne zahájí studium, kterým potřebný předpoklad získá, a toto studium úspěšně ukončí,
- c) jestliže v době vzniku základního pracovněprávního vztahu neuskutečňovaly vysoké školy pro výuku odborných předmětů ve střední a vyšší odborné škole akreditovaný magisterský studijní program příslušného studijního oboru; v tomto případě se získáním nejvyššího dosažitelného vzdělání v příslušném oboru považuje předpoklad odborné kvalifikace pro pracovněprávní účely za splněný, nebo
- d) pokud ke dni 1. ledna 2015 dosáhla alespoň 55 let věku a pokud vykonávala přímou pedagogickou činnost na příslušném druhu školy nejméně po dobu 20 let.⁷

1.4 Práva a povinnosti

Práva a povinnosti pedagogických pracovníků upravuje zákon 561/2004 Sb. O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Nařízení vlády č.75/2005 Sb. o stanovení rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně-pedagogické a přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků.

1.4.1 Přímá vyučovací povinnost učitele odborného výcviku

Učitel odborného výcviku je povinný splnit týdenní rozsah přímé pedagogické činnosti. Počet hodin přímé vyučovací či přímé výchovné činnosti je stanoven v nařízení vlády č. 75/2005 Sb., o stanovení rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně-pedagogické a přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků. Pro učitele odborného výcviku je stanovena vyučovací povinnost 25 až 35 hodin týdně.

1.4.2 Povinnosti pedagogických pracovníků

Pedagogický pracovník je povinen:

- „a) vykonávat pedagogickou činnost v souladu se zásadami a cíli vzdělávání,

⁷ <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563> 21/07/08

- b)** chránit a respektovat práva dítěte, žáka nebo studenta,
- c)** chránit bezpečí a zdraví dítěte, žáka a studenta a předcházet všem formám rizikového chování ve školách a školských zařízeních,
- d)** svým přístupem k výchově a vzdělávání vytvářet pozitivní a bezpečné klima ve školním prostředí a podporovat jeho rozvoj,
- e)** zachovávat mlčenlivost a chránit před zneužitím osobní údaje, informace o zdravotním stavu dětí, žáků a studentů a výsledky poradenské pomoci školského poradenského zařízení a školního poradenského pracoviště, s nimiž přišel do styku,
- f)** poskytovat dítěti, žáku, studentovi nebo zákonnému zástupci nezletilého dítěte nebo žáka informace spojené s výchovou a vzděláváním.“⁸

1.4.3 Práva pedagogických pracovníků

Pedagogičtí pracovníci mají při výkonu své pedagogické činnosti právo:

- „a)** na zajištění podmínek potřebných pro výkon jejich pedagogické činnosti, zejména na ochranu před fyzickým násilím nebo psychickým nátlakem ze strany dětí, žáků, studentů nebo zákonných zástupců dětí a žáků a dalších osob, které jsou v přímém kontaktu s pedagogickým pracovníkem ve škole,
- b)** aby nebylo do jejich přímé pedagogické činnosti zasahováno v rozporu s právními předpisy,
- c)** na využívání metod, forem a prostředků dle vlastního uvážení v souladu se zásadami a cíli vzdělávání při přímé vyučovací, výchovné, speciálně-pedagogické a pedagogicko-psychologické činnosti,
- d)** volit a být voleni do školské rady,
- e)** na objektivní hodnocení své pedagogické činnosti.“⁹

⁸ Zákony V/2021: úplných znění zákonů pro státní správu, veřejnou správu a školství k 1.1.2021. Český Těšín: Poradce, 2021. ISSN 1802-8306.

⁹ Zákony V/2021: úplných znění zákonů pro státní správu, veřejnou správu a školství k 1.1.2021. Český Těšín: Poradce, 2021. ISSN 1802-8306.

1.5 Přípravovaná novela zákona 563/2004

Vláda dne 7.6.2019 předložila poslanecké sněmovně České republiky novelu zákona 563/2004 Sb. Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. Který ve třetím čtení dne 27.1.2021 byl schválen. Dne 18.3.2021 byl zákon projednán v Senátu a vrácen do poslanecké sněmovny s pozměňovacími návrhy. Na 104. schůzi konané 15.6.2021 Sněmovna projednávání přerušila. Novela zákona umožňuje řediteli školy písemně uznat předpoklad odborné kvalifikace:

„A) Zaměstnanci, který je absolventem akreditovaného magisterského studijního programu, jehož zaměření odpovídá charakteru vyučovaného předmětu, a který vykonával - 5 - souvislou praxi v oboru po dobu nejméně 5 let, může ředitel školy písemně uznat předpoklad odborné kvalifikace učitele odborných předmětů, praktického vyučování nebo odborného výcviku za splněný na dobu nejdéle 3 let ode dne, kdy tuto pedagogickou činnost začal vykonávat.

B) Zaměstnanci, který je absolventem alespoň středního vzdělání s maturitní zkouškou v oboru, který odpovídá charakteru vyučovaného předmětu, a který vykonával souvislou praxi v oboru po dobu nejméně 5 let, může ředitel školy písemně uznat předpoklad odborné kvalifikace učitele praktického vyučování nebo odborného výcviku za splněný na dobu nejdéle 3 let ode dne, kdy tuto pedagogickou činnost začal vykonávat.

C) Zaměstnanci, který je absolventem alespoň středního vzdělání s výučním listem v oboru, který odpovídá charakteru vyučovaného předmětu, a který vykonával souvislou praxi v oboru po dobu nejméně 5 let, může ředitel školy písemně uznat předpoklad odborné kvalifikace učitele odborného výcviku za splněný na dobu nejdéle 3 let ode dne, kdy tuto pedagogickou činnost začal vykonávat.“¹⁰

¹⁰ [file:///C:/Users/SOU/Downloads/t050305%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/SOU/Downloads/t050305%20(1).pdf) 21/07/08

2 Osobnost učitele odborného výcviku

2.1 Pojem osobnost

Pedagogický slovník osobnost rozděluje na dva aspekty pojetí hovorové a psychologické.

„V hovorovém pojetí uznávaný člověk, kladně přijímaný, svérázný svým životem a jednáním. V psychologickém pojetí každý člověk s jedinečnou strukturou svých psychických vlastností a dispozic.“¹¹

„Učitelovu osobnost je třeba chápat jako obecný model osobnosti člověka, vyznačující se především psychickou determinací. Psychika osobnosti se dá chápat jako dynamický interakční systém, nástroj životní existence v daných podmínkách.“¹²

Čáp, Mareš v Psychologii pro učitele uvádí tři základní momenty v definici pojmu osobnosti.

„1.osobnost zahrnuje rozsáhlí soubor, souhrn momentů: vlastností, procesů a stavů, návyků, postojů apod: 2.osobnost se vyznačuje uspořádáním, strukturou dílčích dokumentů, je to velmi složitý systém; 3.osobnost vyjadřuje rozdíly, diference mezi lidmi, popřípadě jedinečnost člověka, jeho odlišnost od ostatních lidí.“¹³

„Termínem osobnost zpravidla označujeme člověka se všemi jeho psychickými, biologickými a sociálními znaky (proto také říkáme, že člověk je biopsychosociální jednotka, jednotlivé složky se od sebe nedají oddělit). Osobnost je jedinečné, neopakovatelné, dynamické a harmonické spojení fyzických a psychických vlastností jedince. Neexistují dva naprosto stejní jedinci. Osobnost se utváří celý život – počítím začíná a smrtí končí. Osobnost je celistvý systém, tvořený složitým souborem vlastností.“¹⁴

¹¹ PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. Pedagogický slovník. 4. aktualizované vyd. Praha: Portál, 2008. 322 s. ISBN 9788073674168.

¹² DYTRTOVÁ, Radmila a Marie KRHUTOVÁ. Učitel: příprava na profesi. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2863-6.

¹³ ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. Psychologie pro učitele. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.

¹⁴https://wiki.rvp.cz/Kabinet/Ucebni_texty/Psychologie_pro_st%C5%99edn%C3%AD_%C5%A1koly/Osobnost_1._-pojmem_a_podstata%2C_utv%C3%A1%C5%99en%C3%AD%2C_formov%C3%A1n%C3%AD/21/06/10

2.2 Požadavky na profesi učitele

Holeček v publikaci *Psychologie v učitelství* uvádí dva základní požadavky, co učitel musí: Vychovávat, tj. formovat osobnost žáků, podílí se na utváření jejich charakteru, postojů, zájmů a do jisté míry ovlivňuje jejich temperament. Pro učitele je důležité že zná, a především umí používat pedagogicko-psychologické poznatky. Vzdělávat, tj. utváří klíčové kompetence, řídí proces, při kterém si žák osvojí vědomosti, dovednosti a návyky, které následně dokáže využít. Proto je důležitá nejen odborná stránka, ale především didaktická stránka učitele.

Dytrtová, Krhutová ve své publikaci *Učitel: příprava na profesi* uvádí učitelství desatero, které představuje nejvíce ceněné pedagogické dovednosti učitelů.

- „Umět komunikovat se žáky.
- Dokázat adekvátně hodnotit výkon žáka.
- Správně provádět individuální ústní zkoušení.
- Znat metodiku povzbuzování a trestání a umět ji aplikovat ve třídě.
- Umět se pohotově rozhodovat ve standardních i neobvyklých situacích.
- Znat a umět uplatnit metody vysvětlování, přesvědčování a příkladu ve výchově žáků.
- Znat základní metody výuky a umět v dané situaci zvolit adekvátní metody.
- Mít jasnou vlastní koncepci výchovy a vzdělávání.
- Znat nejrozšířenější druhy výchovných obtíží a způsoby jejich řešení ve škole a v rodině a dokázat je u žáků diagnostikovat.
- Chápat význam spolupráce rodiny a školy v současných podmínkách“¹⁵

2.3 Vlastnosti osobnosti učitele

Každý člověk je jedinečný, má jiné vlastnosti, jiné reakce, schopnosti a jinak prožívá danou situaci. I každý učitel má jiné schopnosti, prožívání nebo kreativitu. Pro žáka se mnohdy učitel stává vzorem kladným, ale i záporným, který žáci ve svém životě napodobují, přebírají

¹⁵ DYTRTOVÁ, Radmila a Marie KRHUTOVÁ. *Učitel: příprava na profesi*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2863-6.

hodnoty a životní názory. Proto je učitelské povolání oproti jiným daleko těžší. Vlastnosti osobnosti učitele lze rozdělit do pěti oblastí:

- Motivace k učitelskému povolání
- Charakterově-volní vlastnosti
- Seberegulační vlastnosti
- Dynamické vlastnosti, temperament
- Výkonové vlastnosti, speciální schopnosti a dovednosti učitele.

2.4 Typologie učitele

Osobnost učitele ovlivňuje vyučovací styl. Mareš ve své publikaci pedagogická psychologie 2013 uvádí: Postupy typické pro daného učitele, které jsou ovlivňovány mnoha faktory (pojetí výuky, žákovskými styly učení, složením skupiny, volbou metody, pedagogickými zkušenosti, osobnost učitele)

2.4.1 Typologie učitele podle Caselmana

Caselmann rozdělil učitel do dvou skupin podle jejich preferencí na obor nebo žáka.

Logotrop-Učitel, která klade důraz na svůj obor, na učivo, na rozsáhlí obsah svého předmětu. Snaží se získat žáka pro nadšení ve svém předmětu.

Paidotrop-Učitel, který se orientuje na žáka, jeho výchovu, emoce, postoje, problémy, zájmy a rozvoj.

Při typologii učitele se nezaměřil jen na jejich vztah k žákům či oboru, ale i z pohledu uplatnění didaktických postupů, podle kterých rozdělil tři typy učitelů na typ: vědecko-systematický, umělecký a praktický.

2.4.2 Typologie učitele podle Lewina

Lewin rozdělil učitele do tří skupin na základě svého experimentu, který byl zaměřen na odlišné styly výchovy desetiletých a jedenáctiletých dětí.

Autokratický-Učitel je přísný a vyžaduje naprostou disciplínu, žáci z něho mají strach.

Demokratický-Učitel si udrží ve třídě pořádek i při zachování klidné atmosféry ve třídě.

Liberální-Učitel není při výuce efektivní, neumí si sjednat pořádek. Žáci si dělají, co chtějí, ve třídě vládne chaos.

2.4.3 Typologie učitele podle Grashy

Grashy, který propojil vyučovací styly učitelů se styly učení žáka. Vytvořil pět skupin podle dominující sociální role učitele na:

„**Expert**. Ovládá znalosti a dovednosti, které žáci potřebují. Snaží se, aby si před žáky udržel status odborníka tím, že předvádí hluboké a detailní znalosti učiva. Důsledně je vede k tomu, aby rozšiřovali své kompetence. Soustřeďuje se především na předávání informací a nutí žáky, aby byli vždy dobře připraveni. Žákům překládá kvalitní informace, předvádí jim, jak mají vypadat odborné dovednosti, a usiluje o to, aby je žáci zvládli na předepsané úrovni. Problémem může být, že jim v řadě případů předvádí spíše výsledek činnosti, nerozebírá s nimi postupy, které vedou ke konečné podobě znalosti či dovednosti.

Formální autorita. Tento učitel mívá u žáku respekt, protože má hluboké znalosti a současně zastává ve škole důležitou roli. Soustřeďuje se na to, aby žákům sdělil cíle výuky, srozumitelně formuloval svá očekávání a stanovil pravidla chování, jejichž dodržování bude vyžadovat. V průběhu výuky postupuje žákům kladnou i zápornou zpětnou vazbu. Postupuje korektně, volí postupy, které jsou standartní a vyzkoušené. Přesně definuje, co se mají naučit, učivo vykládá srozumitelně a v logické struktuře. Hlavně se snaží, aby žáci vždy věděli, co se od nich očekává, a volí postupy, které jsou akceptovatelné pro většinu žáků. Přehnané používání tohoto stylu vede k málo pružnému až rigidnímu průběhu hodin a nepřilíh citlivému řízení žákovského učení.

Osobní vzor. Takový učitel vychází z předpokladu, že nejlepší způsob, jak žáky vyučovat, je být sám příkladem. Proto žáků, předvádí, jak správně uvažovat a jak se vhodně chovat. Vede žáky, usměrňuje je tím, že jim názorně ukazuje, jak se věci mají dělat. Nabádá je, aby ho bedlivě sledovali a pak zkoušeli napodobit předvedený postup. Učitel klade důraz na přímé pozorování a přiblížení se vzoru. Stává se však, že někteří žáci nevyhoví těmto očekáváním, nestačí prosazovaným standardům a pak mají pocit méněcennosti.

Facilitátor. Uvedený typ učitele klade důraz na osobní vztah mezi učitelem a žáky. Vede žáky, usměrňuje jejich uvažování kladením otázek, předkládáním odlišných názorů, nabízením alternativ řešení. Motivuje žáky, aby si sami vytvářeli kritéria, jež by jim umožnila rozhodovat se promyšleně, se znalostí věci. Jeho cílem je, aby žáci dokázali odpovědně jednat, byli iniciativní. Zadává žákům rozsáhlejší úlohy, projekty. Oni pracují a on funguje jako konzultant; povzbuzuje, radí, pokud je třeba. Jde o velmi flexibilního učitele, který se zajímá o potřeby svých žáků a jejich osobní cíle. Popsaný styl je pracný, časově náročný. Učitel někdy postupuje příliš komplikovaně, i když by věci šly řešit jednoduchým pokynem.

Učitel delegující své kompetence na žáky. Soustřeďuje se na rozvíjení žákovských předpokladů pracovat samostatně. Žáci u něj pracují samostatně na větších úkolech nebo projektech ve skupinách nebo týmech. Učitel je připraven (pokud o to žáci požádají) poradit a pomoci. Vede je, aby se stali nezávislými osobnostmi, samostatnými jedinci, kteří odpovídají za své činy. Při přehnaném uplatňování tohoto stylu, kdy někteří žáci ještě nedospěli k potřebnému úrovní samostatnosti, může u nich navazovat úzkost či vzbuzovat odpor.¹⁶

2.4.4 Typologie podle Fenstermachera

Který se zaměřil na učitele. Jaké metody používá, jak vnímá žáka. Vědomosti obsahu vzdělávání, a jak chápe vzdělávací a výchovné cíle. Po posouzení těchto složek vytvořil tři kategorie. Učitel manažer, facilitátor, pragmatik.

Manažerský typ. Učitel je ve své výuce efektivní má systematickou organizaci. Motivuje žáky k učení. Při zpětné vazbě je korektní.

Facilitační typ. Učitel zaměřen na žáka. Vnímá potřeby a zájmy žáka, klade důraz na individuální výuku a proces učení.

Pragmatický typ. Učitel je zaměřen na cíle, znalosti a propojení s jejich aplikací. Klade důraz nejen na proces výuky, ale na výsledky vzdělávání.

¹⁶ MAREŠ, Jiří. Pedagogická psychologie. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0174-8.

2.4.5 Typologie podle Beňa

Vašutová ve svém článku Specifika vzdělávání učitelů z praxe na webu pedagogické listy uvádí typologii slovenského pedagoga Beňa, který rozdělil učitele do 7 kategorií následovně:

„Plačky – naříkají, bědují nad stavem školství a nad vlastním postavením. Bývají ustrašení, nejistí a malověrní. Nevěří nikomu – ani sobě a vlastně především sobě. Panicky se bojí nadřízených a v podstatě se dají osedlat každým. V práci jsou nešikovní, málo efektivní. Nejasně a nejistě formulují vlastní názory, nejraději se schovávají za cizí názory.

Ignoranti – kterým je buď všechno jedno anebo se tak tváří. Školství, podle jejich názoru, je, bylo a bude v neodvratném úpadku a pod jeho děravou střechu vstoupili jen proto, aby nemuseli hledat nic jiného. Ignorantství často jen předstírají.

Fanatici, nenapravitelní idealisté - zamilovaní do dětí, do pedagogické práce anebo do vlastního oboru. Příčí se jim nahlas hovořit o špatných platových podmínkách učitelů. Jsou zhnusení existujícím stavem, ale vadí jim i jeho neustálé neplodné přetřásání a kritizování. V hodnocení procesu vyučování a výchovy, včetně jejich podmínek, bývají celkem odtrhnutí od reality. Pedagogickým pohledem pronikají hluboko do duše žáka, ale nedohlédnou na cesty a východiska školství ze špatné situace. Jsou však přesvědčeni, že se najdou.

Tandemisté – jsou si vědomi „svých“ kvalit, žijí jenom ze schopnosti zavěsit se na nejsilnější proud, který hýbe školstvím. Úzkostlivě hlídají směr a sílu „větru“ a neustále se otáčejí „správným“ směrem. Bezmyšlenkovitě (lépe a přesněji řečeno – velmi promyšleně, i když to vypadá bezmyšlenkovitě) se přidávají k pedagogickým módním směrům, organizacím, autorům, projektům i školsko-politickým hitům, které svoji progresivitu (jestli ji vůbec mají) ztrácejí právě tím, že tandemisté v nich velmi rychle vytvoří většinu. V konečném důsledku dokážou „zabít“ i ty nejlepší pedagogické myšlenky. Jsou bezzásadoví. Vůči žákům, kromě dětí vlivných rodičů, často bezohlední, někdy až krutí.

Aristokraté – jsou autonomní, silní, nebojácní, důstojní, dobře připravení, tvořiví, přemýšliví, samostatně kriticky hodnotící, cílevědomí. U žáků mají přirozenou autoritu a jsou jimi často obdivováni a následováni.

Podnikatelé – ve škole jsou nanejvýš jednou nohou, hlavou už vůbec ne. Hlavním polem jejich působnosti bylo a bude podnikání – legální i nelegální. Škola je pro ně institucí, která za ně platí pojistné a vyplácí jim každý měsíc kapesné. Za socialismu je nejvíce zajímaly kontakty s vlivnými rodiči, vyjednávání protekcí, přijetí do školy a různé protislužby při stavbě domů, chat, dostavování zahrad a jiných požitků, nákupu a výměně aut apod.

Zběhové – bývalí učitelé, kteří se vnitřně nedokázali vyrovnat s rozporem mezi nároky na kvalifikaci, prací učitele a úrovní odměňování za tuto práci. Někteří z nich s nostalgií, jiní bez ní a s nepotlačeným úsměvem vzpomínají na časy, kdy odolávali volání a kouzlu školy, odolávali řeholi nejhůře placených služebníků budoucnosti národa.¹⁷

2.5 Seberegulační vlastnosti

Holeček ve své publikaci Psychologie v učitelské praxi nazývá seberegulačními vlastnostmi. Vlastnosti osobnosti, kterými učitel na základě poznání sama sebe řídí a kontroluje své prožívání a chování. Do seberegulačních vlastností zařadil: Sebeuvědomování, sebepoznávání, sebehodnocení, sebekritiku, svědomí, selfkoncept, sebepojetí.

2.6 Kompetence učitele

Průcha v publikaci Moderní pedagogika uvádí tyto profesní kompetence učitele: „**Kompetence odborně předmětové** (vědecké základy daných předmětů se stávají stále více *conditio sine qua non* ¹⁸)

kompetence psychodidaktické (vytvářet příznivé podmínky pro učení – motivovat k poznávání, aktivizovat myšlení, vytvářet příznivé sociální, emocionální, a pracovní klima, řídit procesy žákova učení-individualizovat je z hlediska času, tempa, hloubky míry pomoci, interpretovat učivo, základy jednotlivých oborů vzhledem k věkovým zvláštnostem žáků apod.)

kompetence komunikativní (nejen ke vztahu k dětem, ale i k světu dospělých – rodičům, kolegům, nadřízeným a jiným sociálním partnerům školy)

¹⁷ <http://www.ucitelske-listy.cz/2009/09/jaroslava-vasutova-specifika-vzdelavani.html> 21/07/09

¹⁸ Překlad: Nutná podmínka

kompetence organizační a řídicí (plánovat a projektovat svou činnost, navazovat a udržovat určitý řád a systém)

kompetence diagnostická a intervenční (jak žák myslí, cítí, jedná a proč, jaké má příčiny, kde má žák problémy, jak mu lze pomoci)

kompetence poradenská a konzultativní (zejména ve vztahu k rodičům)

kompetence vlastní činnosti (já a moje činnost jako předmět analýzy, ze zjištěného umět vyvodit důsledky, např. modifikovat své chování, přístupy a metody)¹⁹

Vašutová ve své knize *Být učitelem: co by měl učitel vědět o své profesi*. Uvádí profesní kompetence učitele ve třech složkách: osobnostní, předmětová a profesně kvalifikační.

Osobnostní kompetence konkretizuje jako: „vysokou míru osobnostní zodpovědnosti za pokrok žáků a vzdělávací výsledky školy spolu s morálními kvalitami člověka, který ovlivňuje osobnostní a hodnotový rozvoj žáka, je zde zahrnuta také nezbytná pedagogická tvořivost, schopnost řešení problémů, kritické myšlení, schopnost týmové spolupráce, schopnost iniciování změn. Zvláště významnou je vysoká úroveň socializace spojená s porozuměním, empatií a tolerancí, rovněž všeobecný rozhled (kulturní, politický) a zájmy charakterizují osobnostní kvalitu učitele. Osobnostní kompetence není samozřejmostí, ale je rozvíjena vzděláním, sebevzděláváním a působením profesního prostředí.

Oborová/předmětová kompetence vyjadřuje požadavek kvality a kvantity profesních znalostí v disciplínách vztahujících se k vyučovacím předmětům v rozsahu, který odpovídá stupni a druhu školy, pro něž je učitel připravován. Předmětová kompetence nemůže být zužována na pouhou znalost obsahu, ale zahrnuje ovládnutí metodologie poznávání a zkoumání v příslušných vědních oborech a schopnost transformace vědního poznání do vyučovacích předmětů. Znamená také dovednost integrace nových poznatků a postupů a vyžaduje interdisciplinární přístupy a myšlení jak v kontextu vzdělávání žáků, tak vlastního

¹⁹ PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika: [věda o edukačních procesech]*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-170-3.

profesního rozvoje. Oborová kompetence je nezbytnou podmínkou pro rozvoj profesně pedagogických kvalit učitele.

Profesně pedagogická kompetence se vztahuje k výchovné a vzdělávací práci učitele. Je to struktura, která zahrnuje systém znalostí teoretických a aplikovaných v oblasti pedagogických věd, pedagogické a sociální psychologie, předmětových didaktik a filozofie výchovy etiky, pokud možno i školského managementu. To je jedna složka kompetence. Druhou představují dovednosti praktického zvládnutí úkonů učitele a přistupují k nim zkušenosti, jejichž reflexí učitel zdokonaluje svoji práci a rozvíjí sebe sama.²⁰

2.7 Pojetí učitele

Valenta ve své publikaci *Osobnostní a sociální výchova a její cesty k žákovi*. Vztahuje kvality skrývající se za tématy OSV k učiteli.

„Sebepoznání a sebepojetí- disponuje optimálně stabilním sebeobrazem umožňujícím jí/mu „neřešit si své problémy“ v sociálních vztazích na úkor klienta, nýbrž věnovat mu profesně distancovanou, ale současně lidsky angažovanou pozornost; buduje svou pozitivní sebejistotou na etickém základě; může se opřít o vlastní sebeúctu.

Zdokonalení základních kognitivních funkcí- učitel je vnímavý k prvkům chování žáků (nejen těm, které považuje za nelegální), orientuje se v sociálních situacích, naslouchá a slyší, pozoruje a vidí, zná svůj poznávací styl a jeho úskalí.

Seberegulace a sebeorganizace- pokud je třeba profesionálně řešit určitou sociálně pedagogickou situaci reguluje učebně osobní prožívání situace, je citově stabilní, koncentruje se na žáky, je samozřejmě výhodné, když dokáže pracovat s časem ve prospěch výuky, ale i hygieny vlastního života.

Psychohygienu- umí adekvátně relaxovat používá sociální dovednosti vhodné pro předcházení konfliktům či pro jejich řešení, kontroluje profesní stresy a tendence k vyhoření, hledá pozitivní momenty ve vztahu k profesi.

²⁰ VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Být učitelem: co by měl učitel vědět o své profesi*. 2., přeprac. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7290-325-2.

Kreativita-dokáže se v kontaktu s klienty uvolnit, dokáže zajímavě komunikovat, používá humor, má nápady.

Poznávání lidí-je si vědom svých osobních preferencí, stereotypů či některých vlastností spojených s poznáváním druhých lidí a je si vědom jejich možných pozitivních i negativních důsledků na další vztahy-zejména na vztah k žákům; vyzná se v psychologii osobnosti.

Mezilidské vztahy-respektuje odlišnost, respektuje právo klienta na hledání vlastní cesty, na vyjádření vlastního názoru, vyhýbá se tomu, aby snižoval osobní důstojnost dítěte-tedy podporuje svým chováním jeho sebeúctu, věnuje se žákům.

Komunikace-je sdělný srozumitelný, je vnímavý, orientuje se v komunikačních situacích, umí přizpůsobit svou komunikaci možnostem žáka, ovládá strategie užitečné pro složité sociální situace (asertivní techniky, vyjednávací techniky, argumentační techniky), má náhled na vlastní komunikaci a dokáže pracovat s jejími negativy, ovládá a uplatňuje pravidla efektivního dialogu, umí dávat pozitivní nebo nezraňující kritické zpětné vazby, je pozitivně komunikačně orientován.

Kooperace a kompetice-je sám s to spolupracovat – spolupodílet se na výsledku, má tedy i sady příslušných dovedností pro spolupráci, ví, zda je soutěživý typ a jak reaguje v situacích soutěže, kontroluje svou soutěživost ve vztahu k žákům

Praktická etika-nejsou mu cizí základní hodnoty kvalitních mezilidských vztahů a pedagogické profese, ví že není jiná morálka pro žáky a jiná pro učitele, je dobré, když je z jeho chování patrné, co je odpovědnost, je spravedlivý, respektuje lidská práva žáků

Řešení problémů, rozhodovací dovednosti-je s to nacházet adekvátní řešení problémů s nimiž se on a žáci setkávají, může v tom být příkladem, v složitých situacích dokáže sledovat zájmy všech stran a jednat tak, aby zbytečně nerozpoznával konflikt nebo zbytečně neztrácel mezilidské vztahy.

Jednání v rolích-s výše řečeným umí naplňovat role učitele-vychovatele jako toho, kdo pomáhá jiným orientovat se v životě..., má nahlédnuto, jak dokáže pracovat s dílčími rolemi např. instruktor-stratég-terapeut-vychovatel (Holeček aplikovaná psychologie).

Jednání v situacích – pět v souladu s výše řečeným je lidsky kompetentní pohybovat se v sociálně pedagogických situacích.²¹

2.8 Temperament

Temperament učitele ovlivňuje styl vyučování, určuje chování a prožívání v sociálních rolích. Je vrozený, ale některé projevy lze zmírnit nebo utlumit, nebo naopak žádoucí rozvíjet. Temperament posuzujeme podle různých typologií.

2.8.1 Klasická typologie

Holeček ve své publikaci Psychologie v učitelské praxi uvádí pod názvem klasická typologie. Typologii antických autorů Hippokrata a Galénose, kteří rozdělili typy lidských povah do čtyř skupin podle převládající tělesné tekutiny, tj. krev, žluč, hlen (sliz), černá žluč.

Sangvinik – Učitel s tímto temperamentem je společenský, přátelský, vyrovnaný, optimistický, přizpůsobivý, výřečný, ale může být lhostejný, lehkomyšlný, povrchní, nedůsledný, ovlivnitelný, málo náročný k sobě samému.

Cholerik – Učitel bývá průbojný, nebojácny, má jasné zásady, tvořivý, samostatný, výkonný a iniciativní, ale naproti tomu může být impulzivní, výbušný, náladový, netrpělivý, nedokáže se sebevládat.

Flegmatik – Jedná se o učitele, který je trpělivý, rozvážný, vyrovnaný, zodpovědný, disciplinovaný, spolehlivý a spravedlivý, na druhé straně je příliš pomalý, nerozhodný, pasivní, někdy až se sklonem k lenosti.

Melancholik – Učitel bývá citlivý, chápající, obětavý, svědomitý, pečlivý, ale převládají zde negativní vlastnosti, je příliš starostlivý, bojácny, pesimistický, plachý, přecitlivý, uzavřený, urážlivý, nedůvěřivý, nedůsledný, málo praktický, což je nevýhodné při praktické výuce.

²¹ VALENTA, Josef. Osobnostní a sociální výchova a její cesty k žákovi. Kladno: AISIS, c2006. Dokážu to? ISBN 80-239-4908-X.

2.8.2 Jungova typologie

Carl Gustav Jung rozdělil temperament podle přístupu k okolnímu světu.

Extravert – Je člověk optimistický, veselý, bezstarostný, společenský, který má hodně přátel, rád se jimi obklopuje. Má rád vzrušení, risk, je impulzivní. Lehce se rozzlobí, má sklony k lehkomyšlnosti a agresivitě.

Introvert – Je člověk spolehlivý, nesmělý, spořádaný, zdrženlivý oproti extravertovi je uzavřený k lidem, klidný nemá rád vzrušení. Kontroluje své city, málokdy se rozzlobí.

2.8.3 Eysenckova typologie

Hans Jurgen Eysenck doplnil Jungovu teorii osobnosti o škálu tzv. neurotismu, tj. dimenze emocionální stability nebo lability. Holeček ve své publikaci Psychologie v učitelství popisuje labilitu a stabilitu následovně:

„**Labilita**, tj. náladovost, nedostatek sebeovládání a sebejistoty nadměrná vzrušivost i na podměty menší intenzity, společenská plachost, neklid.

Stabilita, kterou lze snadno charakterizovat pomocí opačných vlastností lability.“²²

2.9 Autorita učitele

Na základě svého vyučovacího chování získává učitel autoritu u žáků, jejich rodičů, spolupracovníků. Vališová ve své publikaci rozděluje autoritu na dvě formy.

Formální autorita: „Je dána každému, i začátečnickovy. Vyplývá z řídicí role učitele ve vyučování a jeho pozice ve škole. Formální autoritu zajišťují: pracovní řád učitelů vymezující pracovní povinnosti a míru zodpovědnosti, školní řád, který stanoví pravidla školního chování žáků a sankce proti jeho porušení, klasifikační řád (nebo jiné nástroje hodnocení), hierarchie vztahů nadřízený – podřízený. Míra formální autority závisí na vzdělávací koncepci školy, která ovlivňuje roly učitele a žáků na vyučování. Zdůrazňována je v tradiční škole. Malého významu dosahuje v různých alternativních školách, kde je preferováno partnerství učitele a žáka.

²² HOLEČEK, Václav. Psychologie v učitelství. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3704-1.

Přirozenou autoritu učitel musí získat vlastním úsilím. Někteří jedinci mají přirozenou autoritu „v krvi“ jiní jí budují několik let v procesu své profesionalizace. Mít přirozenou autoritu znamená získat si úctu a uznání svých žáků do takové míry že se překrývá s formální autoritou. Všeobecně se soudí, že přirozená autorita vyplývá z kvality vzdělání učitele, což zcela neplatí. Je rysem sociální a mravní zralosti, osobností a znakem profesionality.“²³

²³ VAŠUTOVÁ, Jaroslava. Být učitelem: co by měl učitel vědět o své profesi: [podkladový materiál pro studenty kombinované formy doplňujícího pedagogického studia]. Praha: Univerzita Karlova, 2002. Texty pro distanční studium. ISBN 80-7290-077-3.

3 Porovnání možností studia v oblasti pedagogických věd s bakalářským oborem.

3.1 Studium v oblasti pedagogických věd

Jedna se o akreditovaný kurz ministerstva školství mládeže a tělovýchovy dále jen MŠMT, který upravuje Vyhláška č. 317/2005 Sb. Vyhláška o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků. Je určen pro učitele odborných výcviků, kteří dle požadavků MŠMT mají dokončené středoškolské vzdělání zakončené maturitní zkouškou nebo pro vysokoškolské absolventy s odborným vzděláním bez pedagogického zaměření, které potřebují pro výkon povolání ve školství. Kurz je možné studovat v akreditovaných zařízení např. VISK – Vzdělávací institut středočeského kraje, nebo na vysoké škole v programech celoživotního vzdělávání.

3.1.1 Kurz pedagogiky-VISK

Vzdělávací program v souladu s § 22 odst. 1 písm. a) zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, a § 3 vyhlášky č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků. Který je určen k doplnění pedagogické části kvalifikace. Vzdělávací program je určen učitelům odborných předmětů, praktického vyučování a odborného výcviku SOŠ a SOU, učitelům uměleckých odborných předmětů v ZUŠ, SOŠ a konzervatořích a učitelům jazykových škol s právem státní závěrečné zkoušky. Program je rozdělen do třech základních modulů: základy pedagogiky a didaktiky, základy psychologie pro pedagogy, právní minimum v práci pedagoga, problematika úrazů ve škole a jejich prevence. Studium probíhá v časové dotaci 130 hodin, které je rozděleno na patnáct osmihodinových výukových dnů. Cena kurzu je 9000 Kč. Účastníci programu mají během průběhu kurzu vytvořit tři seminární práce na zadané témata, které jsou ohodnoceni zápočtem a vypracováním závěrečné práce, která je součástí závěrečné zkoušky, která se skládá z ústní obhajoby závěrečné práce a složením závěrečné zkoušky z okruhů probíraných během programu. Účastníci programu po úspěšném složení získají osvědčení o Studiu pedagogiky pro učitele s akreditací MŠMT.

3.1.2 Studium v programu celoživotního vzdělávání

Vysoké školy v české republice nabízejí v programech celoživotního vzdělávání možnost studia programu Učitelství odborného výcviku a praktického vyučování. Studijní program nabízejí například: Vysoká škola evropských a regionálních studií, Masarykova univerzita, Institut vzdělávání a poradenství České zemědělské univerzity aj.

3.1.3 Studijní program na Masarykově univerzitě

Program je v souladu s § 9 odst. 3 zákona č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. Je určen pro uchazeče, kteří absolvovali střední vzdělání s maturitní zkouškou-obory se zaměřením na obchod a služby, technické obory, obory zdravotnických, pečovatelských a sociálních služeb. Program je vhodný i pro absolventy VOŠ. Cílem vzdělávacího programu je příprava kvalifikovaných učitelů praktického vyučování na středních odborných školách. Výuka probíhá po dobu 4 semestrů tj. 2 roky ve výukových dnech pátek a sobota. Cena vzdělávacího programu je 31600 Kč. Oproti Studiu pedagogiky na VISK je zde vidět abnormální rozdíl v zaměření studijního programu. Nejedná se jen o základy, ale je zde vidět zaměření výběru předmětů z vědných oborů pedagogiky, psychologie, didaktiky, která je doplněna informační a komunikační technologií, environmentální výchovou, odbornou praxí, právní naukou, Andragogikou, výuku cizího jazyka na úroveň B1 aj. viz. příloha č.1 přehled studijního programu. Vzdělávací program je ukončen závěrečnou zkouškou z předmětů: Didaktika praktického vyučování, Pedagogika, Psychologie a obhajobou Závěrečná práce. Absolvent po úspěšném ukončení získá osvědčení o absolvování programu celoživotního vzdělávání.

3.2 Studium v bakalářském programu

Studium bakalářského programu nabízí v české republice šest univerzit. Univerzita Karlova, Mendelova univerzita v brně, Univerzita Palackého v Olomouci, Univerzita Hradec Králové, České učení technické v Praze. Obor Učitelství odborného výcviku a praktického vyučování je na pedagogické fakultě Univerzity Karlovy koncipován do tříletého kombinovaného studia, které je zaměřené na Didaktiku odborného vzdělání, pedagogiku a psychologii, které je bráno ve větším rozsahu. Studium doplňují předměty z informační a komunikační technologie, biologie a první pomoci, environmentálního vzdělávání, pedagogicko-psychologické diagnostiky, odborné praxi, psychohygieny aj. viz příloha č.2

přehled studijního programu. Oproti studiu na Mendelově univerzitě není součástí cizí jazyk. Vzdělávací program je pro studenty, kteří byli přijati ke studiu zdarma a oproti jiným formám je zakončen Státní závěrečnou zkouškou, která se skládá ze státní zkoušky z didaktiky, pedagogiky, psychologie a obhajobou bakalářské práce. Student po úspěšném složení získá bakalářský titul.

4 Praktická část

Praktická část je vytvořena formou kazuistik. „Kazuistika je definována jako popis a výklad konkrétního případu“²⁴. Já jsem se zaměřil na učitele odborného výcviku SOU Sedlčany, které jsem rozdělil na začínající, zkušené a konzervativní učitele.

Začínající učitel: Pedagogický slovník definuje začínajícího učitele takto: „Učitel, který má příslušné vysokoškolské vzdělání a pedagogickou způsobilost, chybí mu však pedagogická zkušenost, je na začátku své profesní dráhy. Časové rozmezí nelze přesně vymezit, neboť závisí na typu školy, aprobaci, výši úvazku, individuálních zkušenostech učitele; obvykle se stanovuje na období prvních 5 let profesní praxe.“²⁵

Zkušený učitel(expert): Průcha ve své publikaci Moderní pedagogika k pojmu zkušený učitel(expert) uvádí: „Období, kdy začíná být učitel zkušený, je současně hranicí, za kterou již není nutno poskytovat učiteli soustavnou odbornou pomoc. Naopak mají být zaváděny formy dalšího vzdělávání učitelů.“²⁶

Konzervativní („vyhasínající“) učitel. Průcha v publikaci Moderní pedagogika-věda o edukačních prostředcích uvádí existenci dva různých názorů. První líčí učitele v této třetí fázi jako zkušené odborníky, kteří využívají informace a zkušenosti, které kumulovali celý život, druhý upozorňuje na některé negativní rysy – konzervativní postoje, rezignace, důsledky stresových tlaků, vznik vyhasínajícího efektu, zdravotní potíže.

Kazuistiky jsem tvořil pomocí vytvořeného pozorovacího listu, který je přidán v příloze (příloha č.3), s důrazem na kvalitativní výzkum. Hendl ve své publikaci Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace uvádí definici kvalitativního výzkumu od metodologa Creswella: „Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založen na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“²⁷.Skládá se

²⁴ https://www.vyznam-slova.com/KAZUISTIKA_21/07/08

²⁵ PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. Pedagogický slovník. 4. aktualizované vyd. Praha: Portál, 2008. 322 s. ISBN 9788073674168.

²⁶ PRŮCHA, Jan. Moderní pedagogika: [věda o edukačních procesech]. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-170-3.

²⁷ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

z osobnostní charakteristiky, plánování vyučování, komunikace se žáky, osobnostní a pedagogické dovednosti aplikované v realizaci výuky, zadávání úkolů.

4.1 Petra

Kolegyni Petře je pětáctyřicet let, patří do skupiny začínajících učitelů. Ve školství pracuje dva roky. Pedagogické vzdělání absolvovala v letošním roce studiem pedagogiky ve Vzdělávacím institutu Středočeského kraje. Dle svého vyjádření v dalším rozšiřování profesní kvalifikace pokračovat nechce, protože již toto studium bylo nad její síly. Na starost má odborný výcvik pro učební obor zahradník.

Plánování výukového dne

Plánování výukového dne bylo v souladu se vzdělávacím programem školy a vycházela z předem zpracované přípravy. Bohužel nedocházelo během výukového dne k diferenciaci a individualizaci výuky dle konkrétních potřeb žáků. Na výuce přitom byli přítomni 2 žáci s individuálním vzdělávacím plánem.

Realizace výukového dne

Cíl výuky

Cíl výukového dne nebyl žákům na zahájení výuky oznámen. Samostatně nedokáže cíle školního vzdělávacího programu rozpracovat do dílčích cílů hodiny, používá materiál, který vytvořila zkušenější kolegyně.

Průběh výukového dne

Na začátku výukového dne jsem postrádal hromadné opakování, ale proběhlo individuální ústní zkoušení dvou žáků z minulé látky. Doba zkoušení byla nepřiměřeně dlouhá, zato klasifikace byla dle mého osobního názoru mírná, nedostatky vidím i v závěru hodnocení, které nebylo žákům oznámeno. Následně proběhla expozice nového učiva, odbornou stránku jsem konzultoval s vedoucím pracovníkem. Dospěli jsme k závěru, že kolegyně nevyužívá nových poznatků a přístupů v oboru, ale využívá již zastaralé technologické postupy, ani nedošlo k propojení mezipředmětových vztahů. Uplatněné metody během výuky: výklad, pozorování. Organizační forma hromadná, která následovala zadáním skupinové práce na pracovišti odborného výcviku. Využití materiálních prostředků a

pomůcek bylo velice sporadické, při výkladu a názorné ukázce používaných pomůcek nevyužívala odborných názvů. Na konci výukového dne proběhlo ústní opakování probraného učiva, do kterého se zapojila 1/3 žáků přítomných na výuce, nezapojené žáky nechala bez povšimnutí. Cíle výuky nevíme, zda byly naplněny, protože nebyly oznámeny.

Motivace žáků

Bohužel nedocházelo k žádné motivaci žáků, naopak v některých případech se kolegyně chovala velice neprofesionálně, kdy při průběžné kontrole žáků je spíše shazovala svým přístupem, cituji: „Já bych to udělala lépe.“

Komunikace a interakce mezi učitelem a žákem

Verbální projev byl nekultivovaný s příliš slabou hlasitostí hlasu. Tempo řeči bylo nepřiměřené, dle mého názoru příliš pomalé. Modulace hlasu byla monotónní. Kolegyně nepřiměřeně využívala neverbálního projevu, kdy jsem postřehl několik úšklebků a obracení očí, což bylo velice neprofesionální. Žáci s vyučující nedostatečně spolupracovali a pro rady a dovysvětlení odcházeli ke druhému vyučujícímu, který měl na stejném pracovišti na starost jiný ročník, tímto přístupem nedostatečně vedla žáky ke vzájemné spolupráci. Při výukovém dni bylo patrné, že má vyučující vytipované konkrétní žáky, kterým věnuje větší možnost probírání zadaného úkolu a spolupráce, jiné až odbývá. Výuku vedla liberálním stylem. Ve skupině nepanovala z tohoto důvodu příjemná atmosféra a aktivita žáků při zapojení do výuky byla nedostatečná.

4.2 Martina

Kolegyni Martině je sedmadvacet let, patří do skupiny začínajících učitelů. Ve školství pracuje tři roky, nejprve jako instruktorka odborného výcviku na školním pracovišti, nyní má za sebou první rok jako učitelka odborného výcviku pro učební obor kuchař-číšník. Pedagogické vzdělání dokončila v letošním roce, kdy absolvovala kurz pedagogického vzdělání ve Vzdělávacím institutu Středočeského kraje. Již nyní ví, že by chtěla své vzdělání rozšířit, a příští rok chce podat přihlášku do bakalářského oboru na vysoké škole.

Plánování výukového dne

Plánování výukového dne bylo v souladu se vzdělávacím programem školy a kolegyňe vycházela z předem zpracované přípravy. Během výukového dne volila vhodné způsoby diferenciacce a individualizace výuky dle konkrétních potřeb žáků. Na výuce byl přítomen jeden žák s individuálním vzdělávacím plánem, a i jeden nadaný žák, který dostával složitější zadání úkolů.

Realizace výukového dne

Cíl výuky

Cíl výukového dne byl žákům předložen na začátku výuky, zároveň byl dobře rozpracován do dílčích cílů hodiny, všechny navazovaly na předchozí probrané učivo. Její formulace cílů umožňovala jasnou kontrolovatelnost.

Průběh výukového dne

Na začátku výukového dne po stanovení cílů proběhlo hromadné opakování, do kterého byla zapojena většina žáků. Následovalo individuální písemné zkoušení dvou žáků z probraného učiva. Doba zkoušení byla přiměřeně dlouhá, klasifikace byla adekvátní vzhledem ke kritériím stanovených ve školním řádu, žáci obdrželi ústní odůvodnění hodnocení jejich písemné zkoušky. Následovala expozice nového učiva. Odborná stránka byla povedená, bylo vidět využívání nových poznatků a technologických postupů, kterými gastronomie oplývá, což bylo velice přínosné. Byly využity mezipředmětové vztahy, kde propojila látku z matematiky, konkrétně převody jednotek v praktické výuce. Během výuky byly uplatněny metody: výklad, práce s odbornou literaturou, instruktáž s následným nácvikem dovedností. Organizační forma: frontální, která následovala zadáním samostatné práce na pracovišti odborného výcviku. Využití materiálních prostředků a pomůcek bylo zvoleno vhodně, využívala odborných názvů pomůcek. Samostatná práce byla zadána pro fixaci nové látky. Na konci výukového dne proběhlo ústní opakování probraného učiva, do kterého se zapojila většina žáků, a zadání domácího úkolu, který byl předem připravený. Cílů výukového dne bylo dosaženo.

Motivace žáků

Během výuky docházelo k průběžné motivaci žáků, při nácviku dovedností dokonce jednotlivě. Motivace spočívala v užití pochvaly, která byla pro jednotlivé žáky velmi účinná.

Komunikace a interakce mezi učitelem a žákem

Verbální projev byl kultivovaný s dobrou jazykovou správností. Hlasitost hlasu byla přiměřená, tempo hlasu bylo během výuky přiměřené s dynamickou modulací hlasu. Neverbální projev vyučující s využitím mimiky a gest oproti kolegyni z první kazuistiky byl dobrý. Nevytvářela žádné úšklebky, naopak byl vidět přívětivý úsměv. Během výukového dne jsem postřehl, že žáci bez jakýchkoliv problémů spolupracují s vyučující. Kolegyně vytvářela podmínky pro žakovu úspěšnost, dokázala se zaměřit na individuální potřeby žáků, kdy při zadání samostatné práce pro žáky s individuálním vzdělávacím plánem využila jiné zadání. Podobně takto byl vytvořen i přístup k nadanému žákovi, který měl také odlišné zadání samostatné práce. Vyučující svým demokratickým přístupem vedla žáky k vzájemné spolupráci, při výuce pracovala se všemi žáky dostatečně. Během výukového dne byla ve skupině příjemná atmosféra a panovala dostatečná kázeň. Aktivita žáku byla dobrá, ovšem co musím podotknout, chtělo by to od žáků lepší připravenost na výuku, některým chyběly pracovní pomůcky a neměli kompletní profesní oblečení.

4.3 Pavla

Kolegyni Pavle je pětáctyřicet let, patří do skupiny zkušených učitelů. Ve školství pracuje patnáct let, pedagogické vzdělání dokončila v roce 2011, kdy absolvovala kurz pedagogických věd ve Vzdělávacím institutu Středočeského kraje. Je zaměstnaná na pozici učitelka odborného výcviku pro učební obor kadeřnice. V profesním vzdělávání se zaměřuje na prohlubování své odborné stránky, kdy absolvuje každoročně několik školení, které následně využívá při výuce nových trendů a postupů v učebním oboru.

Plánování výukového dne

Plánování výukového dne bylo v souladu se vzdělávacím programem školy a vycházelo z předem zpracované přípravy v časovém souladu. Ve skupině byly přítomny tři žákyně s individuálním vzdělávacím plánem, pro které byla připravena vhodná diferenciacce učiva.

Realizace výukového dne

Cíl výuky

Cíl výukového dne, který byl dostatečně rozpracován do dílčích, byl žákyním předložen na začátku výuky. Stanovené cíle navazovaly na předchozí probrané učivo, jejich formulace umožňovala jasnou kontrolovatelnost.

Průběh výukového dne

Na začátku výukového dne proběhlo hromadné opakování, do kterého se zapojila většina žákyň. Následovala expozice nového učiva, po odborné stránce kolegyně využila nových poznatků a přístupů v oboru, nové technologické postupy, zároveň používá odbornou terminologii. Během výuky došlo k propojení mezipředmětových vztahů, konkrétně z předmětu materiály, který mají v teoretické části výuky. Uplatněné metody během výuky: výklad, projekce videoukázky, předvádění, organizační forma hromadná, která následovala zadáním nácvikové práce pro vytvoření dovednosti. Při nácviku dovedností se individuálně věnovala žákům s IVP, kterým látku rozdělila do více úseků a podrobněji dovysvětlila. Využití materiálních prostředků a pomůcek bylo vhodné. Na konci výukového dne proběhlo ústní opakování probraného učiva, do kterého se zapojila většina žákyň přítomných ve výuce. Cíle výuky byly splněny.

Motivace žáků

Během výuky docházelo k průběžné motivaci, která spočívala v poukázání na praktičnost osvojovaného učiva, byla vhodně zvolena, především při nácviku dovednosti motivovala žáky jednotlivě.

Komunikace a interakce mezi učitelem a žákem

Verbální projev byl kultivovaný a jazykově správný. Hlasitost hlasu je příliš silná, v některých případech mi připadalo, že až křičí, tempo hlasu bylo během výuky nepřiměřeně rychlé s monotónní modulací hlasu. Neverbální projev vyučující s využitím mimiky a gest byl nepřiměřený, velice často gestikulovala až příliš rukama, několikrát narazila rukou do žákyně. V projevu neverbální mimiky byla velice chladná, působila jako našťvaná. Během výukového dne jsem postřehl, že žáci bez jakýchkoliv problémů spolupracovali s vyučující. ačkoli třída byla řízena autoritativně, některé žákyně z ní měly až strach. Studentky během výuky vzájemně spolupracovaly, při nácviku byla patrná pomoc rychlejších žákyně ostatním. Vyučující pracovala se všemi žákyněmi dostatečně. Během výukového dne byla ve skupině příjemná atmosféra a panovala dostatečná kázeň. Aktivita žáku byla dobrá, vzhledem k autoritativnímu vedení byla velmi dobrá připravenost žákyně na výuku. Všechny měly pracovní pomůcky a kompletní profesní oblečení.

4.4 Jirka

Kolegovi je dvaasedesát let, patří do skupiny konzervativních učitelů. Ve školství pracuje pětadvacet let, pedagogické vzdělání absolvoval v roce 2012, kdy absolvoval kurz pedagogiky ve Vzdělávacím institutu Středočeského kraje, který musel z nařízení ředitele školy vystudovat. On sám, jak mi prozradil, by nikdy dobrovolně nešel, prý to není potřeba. Kolega je opravdu velice konzervativní. Vede učební obor kuchař-číšník. Nové technologické postupy, přístupy neuznává a vyučuje dle svých zajatých kolejí. V průběhu mého pozorování jsem zaznamenal následující:

Plánování výukového dne

Výběr tématu výukového dne nebyl v souladu se vzdělávacím programem školy, časový nesoulad byl asi tři dny. Vycházel z předem zpracované přípravy, kterou si ovšem vytvořil před deseti lety.

Realizace výukového dne

Cíl výuky

Cíl výukového dne nebyl žákům oznámen, ale byl dostatečně a samostatně rozpracován do dílčích cílů hodiny, ale příliš jich nevyužíval. Stanovené cíle nenavazovaly na předchozí probrané učivo. Jejich formulace neumožňovala kontrolovatelnost.

Průběh výukového dne

Na začátku výukového dne jsem postrádal hromadné opakování, ani neproběhlo žádnou formou individuální zkoušení. Proběhla ihned expozice nového učiva, po odborné stránce, kolega nevyužívá nových poznatků a přístupů v oboru, využívá již zastaralé technologické postupy, ani nedošlo k propojení mezipředmětových vztahů. Uplatněné metody během výuky: výklad, předvádění, organizační forma hromadná, která následovala zadáním samostatné práce na pracovišti odborného výcviku. Využití materiálních prostředků a pomůcek bylo během výukového dne velice sporadické. Vyučující nevyužívá odborných názvů při předvádění pomůcek. Na konci výukového dne proběhlo písemné zkoušení všech přítomných žáků z probraného učiva. Písemné zkoušení bylo předem připravené, což bych mohl pochválit jako pozitivní přístup. Bohužel po bližším ohledání jsem zjistil, že se jedná materiál používaný již několik let a na jehož nesprávnost vlivem vývoje gastronomie jsem již kolegu upozorňoval. Cíle výuky nebyly naplněny, protože nebyly ani oznámeny.

Motivace žáků

Bohužel vyučující nepodněcuje a nemotivuje žáky během výuky.

Komunikace a interakce mezi učitelem a žákem

Verbální projev byl nekultivovaný s nedostačující jazykovou správností. Hlasitost hlasu je příliš slabá, v některých chvílích vyučujícímu není rozumět, tempo hlasu bylo během výuky nepřiměřeně pomalé s monotónní modulací hlasu. Při výkladu se nedrží tématu a odklání jej mimo obor. Neverbální projev vyučujícího s využitím mimiky a gest je přiměřený, se statickým pohybem po pracovišti. Během výuky jsem postřehl, že žáci nespolupracují s vyučujícím ani pod hrozbou zápisu do třídní knihy, který je u něj velice oblíbený a často jej využívá jako výchovný prostředek, kdy často bez jakéhokoliv napomenutí či přímé konzultace se žákem vytvoří zápis za porušení pravidel a žáci jsou pak velmi překvapeni.

Proto zřejmě s vyučujícím nechtějí spolupracovat. Vyučující třídu neřídí žádným autoritativně, demokraticky nebo liberálně zaměřeným stylem. U studentů během výuky převládá nekázeň a atmosféra bezvládní. Mezi studenty nefunguje vzájemná spolupráce, naopak byly slyšet slovní posměšky pomalejším žákům. Vyučující nepracuje se všemi žáky dostatečně. Aktivita žáku je nedostačující, vzhledem k jejich vedení byla velmi velká nepřipravenost žáků na výuku. Někteří neměli své učební pomůcky, u některých chybělo kompletní profesní oblečení.

4.5 Vlasta

Kolegyni Vlastě je devětačtyřicet let, patří do skupiny zkušených učitelů. Ve školství pracuje devatenáct let. Jak sama upřímně přiznává, její pedagogické začátky byly na nízké úrovni, proto absolvovala v roce 2011 pedagogické vzdělání, kdy úspěšně zakončila kurz pedagogických věd ve Vzdělávacím institutu Středočeského kraje. Ihned po studiu si začala všimnout, vzhledem k vzrůstajícím speciálním vzdělávacím potřebám žáků, že toto vzdělání je nedostačující, a v roce 2014 nastoupila na bakalářský program na vysoké škole, který po tříletém studiu zakončila složením státní závěrečné zkoušky. V letošním roce dokončuje magisterský obor, je příkladem toho, že profesní vzdělání je důležitou součástí učitelů odborného výcviku. Ve svém čase si prohlubuje pedagogické a profesní vzdělání. Do minulého roku byla zaměstnaná, jako učitelka odborného výcviku pro učební obor zahradník. Od letošního roku je vyučující odborných předmětů v teoretické výuce.

Plánování výukového dne

Plánování výukového dne bylo v souladu se vzdělávacím programem školy a vycházelo z předem zpracované přípravy v časovém souladu. Ve skupině byli přítomni žáci oboru E, kteří mají vytvořený individuální vzdělávací plán. Vyučující vhodně vytvořila diferenciaci učiva pro jednotlivé žáky.

Realizace výukového dne

Cíl výuky

Cíl výukového dne, který byl dostatečně rozpracován do dílčích, byl žákům předložen na začátku výuky. Stanovené cíle navazovaly na předchozí probrané učivo, jejich formulace umožňovala jasnou kontrolovatelnost.

Průběh výukového dne

Na začátku výukového dne proběhlo hromadné opakování, do kterého se zapojili všichni žáci. Následovala expozice nového učiva, po odborné stránce kolegyně využívá nových poznatků a přístupů v oboru, využívá nové technologické postupy, používá odbornou terminologii. Během výuky došlo k propojení mezipředmětových vztahů s teoretickou částí odborných předmětů. Uplatněné metody během výuky: výklad, předvádění, pozorování. Organizační forma hromadná, která následovala zadáním cvičné práce pro fixaci nového učiva. Využití materiálních prostředků a pomůcek bylo vhodné. Na konci výukového dne proběhlo ústní opakování probraného učiva. Cílů výuky bylo dosaženo.

Motivace žáků

Během výuky docházelo k průběžné motivaci žáků, která spočívala v užití pochvaly.

Komunikace a interakce mezi učitelem a žákem

Verbální projev byl kultivovaný a jazykově správný. Tempo a hlasitost hlasu byly během výuky přiměřeně rychlé s dynamickou modulací hlasu. Verbální aktivitu po většinu dne zastávala vyučující. Neverbální projev kolegyně byl využitím mimiky a gest přiměřený. Během výukového dne bylo patrné, že žáci bez jakýchkoliv problémů spolupracují s vyučující, která řídila třídu demokraticky. Žáci během výuky vzájemně spolupracovali, při plnění cvičné práce si vzájemně napomáhali. Vyučující pracovala se všemi žáky dostatečně. Během výukového dne byla ve skupině příjemná atmosféra a panovala dostatečná kázeň, bylo vidět, že žáci mají vyučující rádi a uznávají ji. Připravenost žáků byla v rámci jejich sociálních možností.

4.6 Alena

Kolegyni je devětapadesát let, patří do skupiny konzervativních učitelů. Ve školství pracuje dvaadvacet let, pedagogické vzdělání absolvovala v roce 2012, kdy studovala kurz pedagogiky ve Vzdělávacím institutu Středočeského kraje. Předtím byla zaměstnaná na částečný úvazek jako instruktorka OV. Po obdržení plného úvazku absolvovala již zmíněný kurz. Další pedagogické vzdělání podstoupit nechtěla, ale vzdělává se ve svém oboru formou školení. Má na starost skupinu z učebního oboru kadeřnic.

Plánování výukového dne

Plánování výukového dne bylo v souladu se vzdělávacím programem školy a vycházela z předem zpracované přípravy v časovém souladu. Ve skupině nebyla žádná žákyně s individuálním vzdělávacím plánem.

Realizace výukového dne

Cíl výuky

Cíl výukového dne, který byl dostatečně rozpracován do dílčích, byl žákyním předložen na začátku výuky. Stanovené cíle navazovaly na předchozí probrané učivo, jejich formulace umožňovala jasnou kontrolovatelnost.

Průběh výukového dne

Na začátku výuky neproběhlo žádné opakování. Následovala expozice nového učiva, po odborné stránce, kolegyně využívá nových poznatků a přístupů v oboru, využívá nové technologické postupy, ale nevyužívala odborných názvů přípravků. Během výuky nebylo patrné žádné propojení mezipředmětových vztahů. Uplatněné metody během výuky: výklad využitím předvádění modelu, práce s učebnicí, nácvik dovedností. Organizační forma hromadná, která následovala zadáním nácvikové práce. Využití materiálních prostředků a pomůcek bylo vhodné, ale oproti kolegyni, která využívá technologické pomůcky (projektor na promítání prezentací a videí), působilo zastarale. Na konci výukového dne proběhlo ústní opakování probraného učiva, do kterého se zapojila většina žákyň přítomných ve výuce. Cíle výuky byly splněny.

Motivace žáků

Během výuky docházelo k průběžnému podněcování a motivaci žákyň. Motivace spočívala v užití aktivizačních metod, které byly vhodně zvoleny.

Komunikace a interakce mezi učitelem a žákem

Verbální projev byl kultivovaný a jazykově správný. Hlasitost a tempo hlasu byly přiměřené s dynamickou modulací hlasu. Neverbální projev vyučující s využitím mimiky a gest byl přiměřený. Během výukového dne žákyně bez jakýchkoliv problémů spolupracovaly s vyučující, která řídí třídu autoritativně. Vyučující pracuje se všemi žákyněmi dostatečně a podněcuje žákyně ke vzájemné spolupráci. Během výukového dne byla ve skupině příjemná atmosféra a panovala dostatečná kázeň. Aktivita a připravenost na výuku byla u žákyň velmi dobrá. Všechny žákyně měly pracovní pomůcky a kompletní profesní oblečení.

4.7 Marie

Kolegyni Marii je devětapadesát let, patří do skupiny konzervativních učitelů. Ve školství pracuje pětadvacet let, pedagogické vzdělání dokončila v roce 2014, kdy absolvovala kurz pedagogických věd ve Vzdělávacím institutu Středočeského kraje. Je zaměstnaná na pozici učitelky odborného výcviku pro učební obor cukrář. V roce 2017 nastoupila na bakalářský obor na vysoké škole, aby si rozšířila své vzdělání. Chtěla by vyučovat odborné předměty. Vzhledem k vyššímu věku je můj názor na doplňující studium skeptický. Odbornou stránku bohužel nerozšiřuje, přitom tento obor prošel velkou proměnou.

Plánování výukového dne

Plánování výukového dne bylo v souladu se vzdělávacím programem školy a vycházela z předem zpracované přípravy v časovém souladu. Ve skupině nebyl žádný žák s individuálním vzdělávacím plánem.

Realizace výukového dne

Cíl výuky

Cíl výukového dne, který byl dostatečně rozpracován do dílčích, byl žákyním předložen na začátku výuky. Stanovené cíle navazovaly na předchozí probrané učivo, jejich formulace umožňovala jasnou kontrolovatelnost.

Průběh výukového dne

Na začátku výukového dne neproběhlo hromadné zkoušení, ale byl zvolen postup individuálního zkoušení dvou žákyň. Doba zkoušení byla přiměřená s adekvátní klasifikací a sebehodnocením. Hodnocení žákyním bylo zdůvodněno. Následovala expozice nového učiva, po odborné stránce kolegyně nevyužívá nových poznatků a technologických postupů, ale využila odbornou terminologii. Během výuky došlo k propojení mezipředmětových vztahů, konkrétně s předmětem technologie, který je součástí teoretické výuky. Uplatněné metody během výuky: výklad, předvádění, organizační forma hromadná, která následovala zadáním cvičné práce. Využití materiálních prostředků a pomůcek bylo vhodné. Na konci výukového dne proběhlo ústní opakování probraného učiva, do kterého se zapojila většina žákyň přítomných ve výuce. Cíle výuky byly splněny.

Motivace žáků

Během výuky docházelo k průběžné motivaci žáků. Motivace spočívala v poukázání na praktičnost osvojovaného učiva.

Komunikace a interakce mezi učitelem a žákem

Verbální projev byl nekultivovaný s nedostačující jazykovou správností. Hlasitost hlasu byla příliš slabá. Během výuky se několikrát stalo, že žáci neporozuměli jejímu výkladu. Tempo hlasu bylo během výuky nepřiměřeně pomalé s monotónní modulací hlasu. Neverbální projev vyučující s využitím mimiky a gest byl přiměřený. V projevu neverbální mimiky byla střídá. Během výukového dne jsem postřehl, že žáci s vyučující nespolupracují. Ta řídí třídu autoritativně, což nepodporuje atmosféru ve třídě. Studentky během výuky společně nespolupracovaly a každá si pokračovala v práci podle svých psychomotorických

dovedností. Aktivita žáku byla nedostačující. Přípravenost žákyň na výuku byla velmi dobrá. Všechny žákyně měly pracovní pomůcky a kompletní profesní oblečení.

4.8 Ladislav

Kolegovi Ladislavovi je dvacet čtyři let, patří do skupiny začínajících učitelů. Ve školství pracuje jeden rok bez pedagogického vzdělání. Je zaměstnán na pozici učitele odborného výcviku pro učební obor opravář zemědělských strojů. Po profesní stránce je krátce po vyučení, proto se zaměřuje na prohlubování svých vědomostí. V letošním roce absolvoval několik odborně zaměřených školení, které následně využívá při výuce. V příštím roce chce začít studovat učitelství praktického vyučování a odborného výcviku v programu celoživotního vzdělávání Vysoké školy evropských a regionálních studií.

Plánování výukového dne

Plánování výukového dne bylo v souladu se vzdělávacím programem školy a vycházelo z předem zpracované přípravy, které bylo vytvořeno zkušenou kolegyní. Došlo k časovému nesouladu čtyř výukových dnů. Ve skupině byli přítomni dva žáci s individuálním vzdělávacím plánem, pro které nebyla vytvořena vhodná diferenciacce učiva.

Realizace výukového dne

Cíl výuky

Cíl výukového dne, který nebyl dostatečně rozpracován do dílčích, byl žákům předložen na začátku výuky. Stanovené cíle nenavazovaly na předchozí probrané učivo, jejich formulace neumožňovala jasnou kontrolovatelnost.

Průběh výukového dne

Na začátku výukového dne neproběhlo žádné hromadné opakování. Výuka začala expozicí nového učiva, po odborné stránce kolega využívá nových poznatků a přístupů v oboru, používá odbornou terminologii. Během výuky nedošlo k propojení mezipředmětových vztahů. Uplatněné metody během výuky: výklad, předvádění, organizační forma hromadná, která následovala zadáním nácvikové práce pro upevnování dovedností. Při nácviku dovedností se individuálně věnoval žákům s IVP, ale nebyly pro ně nijak upraveny. Využití

materiálních prostředků a pomůcek bylo vhodné. Na konci výukového dne proběhlo ústní opakování probraného učiva, do kterého se zapojila většina žáků přítomných ve výuce. Cíle výuky byly splněny.

Motivace žáků

Během výuky docházelo k průběžné motivaci žáků, především při nácviku motivoval žáky jednotlivě.

Komunikace a interakce mezi učitelem a žákem

Verbální projev byl kultivovaný s dobrou jazykovou úrovní. Hlasitost a tempo řeči byly přiměřené s dynamickou modulací hlasu. Neverbální projev vyučujícího s využitím mimiky a gest byl přiměřený. Během výukového dne jsem postřehl, že žáci bez jakýchkoliv problémů spolupracovali s vyučujícím, který řídí třídu demokraticky. Studenti během výuky vzájemně spolupracují. Vyučující pracuje se všemi žáky dostatečně. Během výukového dne byla ve skupině příjemná atmosféra a panovala dostatečná kázeň. Aktivita žáků byla po celou dobu výuky výborná, též jejich připravenost na výuku.

Závěr

Při zpracování své bakalářské práce jsem zjistil, že kvalifikační předpoklady jsou pro učitele odborného výcviku nastavené na nízkou úroveň, a chystaná novela zákona je ještě více snižuje. Pokud si vyučující nechce rozšiřovat svoji pedagogickou a odbornou kvalifikaci, nic jej nenutí. Učiteli odborného výcviku stačí výuční list, popř. maturitní vysvědčení a doplňkové pedagogické studium v rámci kurzu, který se v jednotlivých institucích liší svojí úrovní, a postačí zaměstnanci během celé profesní kariéry. Také při přijímání do zaměstnání není kladen důraz na profesní praxi, která se týká pouze vybraných oborů dle vyhlášky o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků č. 317/2005 Sb. Osobnostní předpoklady (kompetence, typologie, temperament učitele, vhodně zvolená strategie) jsou podstatnou součástí vyučujícího a jsou nedílnou součástí zvládnání předávání nejen vědomostí a rozvíjení psychomotorické a afektivní složky žáka, ale také rozvíjení jeho osobnosti a motivace k lepším výkonům ve výchovně vzdělávacím procesu. Praktická část dokazuje, že nezáleží na počtu let pedagogické praxe, ale je důležité rozšiřování pedagogické nebo odborné stránky. Svým pozorováním jsem dospěl k závěru, že od profesních a zákonných předpokladů pro výkon profese nemůžeme oddělit osobnostní předpoklady, neboť z příložených kazuistik vyplývá, že tvoří nedílnou a velkou součást vzdělávacího procesu a podílí se na studijních výsledcích žáků.

Seznam použitých informačních zdrojů

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. Pedagogický slovník. 5. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. 322 s. ISBN 978-80-7367-416-8.

Zákony V/2021: úplných znění zákonů pro státní správu, veřejnou správu a školství k 1.1.2021. Český Těšín: Poradce, 2021. ISSN 1802-8306.

DYTRTOVÁ, Radmila a Marie KRHUTOVÁ. Učitel: příprava na profesi. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2863-6.

ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. Psychologie pro učitele. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.

HOLEČEK, Václav. *Psychologie v učitelské praxi*. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3704-1.

MAREŠ, Jiří. Pedagogická psychologie. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0174-8.

PRŮCHA, Jan. Moderní pedagogika: [věda o edukačních procesech]. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-170-3.

VAŠUTOVÁ, Jaroslava. Být učitelem: co by měl učitel vědět o své profesi: [podkladový materiál pro studenty kombinované formy doplňujícího pedagogického studia]. Praha: Univerzita Karlova, 2002. Texty pro distanční studium. ISBN 80-7290-077-3.

VALENTA, Josef. Osobnostní a sociální výchova a její cesty k žákovi. Kladno: AISIS, c2006. Dokážu to? ISBN 80-239-4908-X.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

Seznam internetových zdrojů.

Zákon č. 563/2004 sb. o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů.

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563>

Nařízení vlády č. 75/2005 Sb. Nařízení vlády o stanovení rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické a přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-75>

Sněmovní tisk 503- Novela zákona o pedagogických pracovnících.

<https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=8&t=503>

Znění změn týkající se zákona 563/2004 sb. o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů.

[file:///C:/Users/SOU/Downloads/t050305%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/SOU/Downloads/t050305%20(1).pdf)

Pojem osobnost

https://wiki.rvp.cz/Kabinet/Ucebni_texty/Psychologie_pro_st%C5%99edn%C3%AD_%C5%A1koly/Osobnost_1._- _pojem_a_podstata%2C_utv%C3%A1%C5%99en%C3%AD%2C_formov%C3%A1n%C3%AD

Jaroslava Vašutová: Specifika vzdělávání učitelů z praxe

<http://www.ucitelske-listy.cz/2009/09/jaroslava-vasutova-specifika-vzdelavani.html>

Přehled vysokých škol

<https://www.vysokeskoly.cz/>

Vyhláška č. 317/2005 Sb. Vyhláška o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků.

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-317>

Studium pedagogiky na VISK

<https://visk.cz/seminare/4738-studium-pedagogiky-pro-ucitele-sp3-pro-skolni-rok-2021-2022>

Učitelství praktického vyučování na Masarykově univerzitě

<https://www.ped.muni.cz/czv/pro-zajemce-o-czv/programy-czv/ucitelstvi-praktickeho-vyucovani>

Studijní plánu na UK

<https://pedf.cuni.cz/PEDF-2114.html>

Význam slova Kazuistika

<https://www.vyznam-slova.com/KAZUISTIKA 21/07/08>

Seznam příloh

- Příloha č.1
Studijní program Učitelství praktického vyučování na Masarykově univerzitě.
- Příloha č.2
Studijní program na Univerzitě Karlovi
- Příloha č.3
Pozorovací list